

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมบ้านเชียง

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนเทศบาล 1 โคกสูง

สังกัดเทศบาลโคกสูง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

จัดทำโดย

นางสาวกิ่งแก้ว ผกานนท์

ตำแหน่ง ครู

วิทยฐานะ ครูชำนาญการ

คำนำ

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมบ้านเชียง นี้ได้จัดทำขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดชีวิต การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบองค์ความรู้เอง ซึ่งครูเป็นผู้มีหน้าที่อำนวยความสะดวก ทำให้ผู้เรียนมีความรู้ประสบผลสำเร็จได้ ซึ่งสื่อการสอนที่จะตอบสนองหลักการดังกล่าวมีหลายประเภท ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการเล่มนี้เป็นสื่อการสอนอย่างหนึ่ง ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และครูสามารถใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการนี้ในการสอนซ่อมเสริมหรือ ใช้ในการสอนแทนครูที่ไม่มา หรือใช้ประกอบการสอนของครูในชั้นเรียน และสามารถให้นักเรียนใช้ศึกษานอกเวลาเรียนได้อีกด้วย

การพัฒนาชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมบ้านเชียง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เล่มนี้สำเร็จลงด้วยดีนั้น เนื่องจากได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่ายและขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ในการดำเนินงานครั้งนี้เป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่า ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ เรื่อง ศิลปวัฒนธรรมบ้านเชียง สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสม

บุญเสริม พิมพา
ผู้จัดทำ

สารบัญ

หน้า

คำนำ	ก
สารบัญ	ข
คำแนะนำการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ	ค
มาตรฐานการเรียนรู้	ง
ตัวชี้วัด	ง
จุดประสงค์การเรียนรู้	ง
แบบทดสอบก่อนเรียน	1
ผลงานศิลปะท้องถิ่น	4
ลักษณะงานทัศนศิลป์	4
รูปแบบงานทัศนศิลป์	6
ลักษณะรูปแบบของงานทัศนศิลป์ในแหล่งการเรียนรู้	10
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง	
แบบทดสอบหลังเรียน	21
เฉลยแบบทดสอบ ก่อนเรียน-หลังเรียน	24
บรรณานุกรม	25

คำแนะนำการใช้ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการ

ชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการสร้างขึ้นสำหรับให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง

นักเรียนจะได้ประโยชน์ถ้าทำตามคำแนะนำดังนี้

1. อ่านมาตรฐานการเรียนรู้ และตัวชี้วัด ก่อนลงมือศึกษา
2. ทำแบบทดสอบก่อนเรียนในกระดาษคำตอบที่เตรียมให้ พร้อมตรวจคำตอบ เพื่อเป็นการทดสอบความรู้พื้นฐานนักเรียน
3. ศึกษารายละเอียดของเนื้อหาให้เข้าใจตามลำดับ
4. ทำกิจกรรมเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยเขียนลงในกระดาษคำตอบ และตรวจคำตอบจากเฉลยแต่ละกิจกรรมด้วยตนเอง
5. เมื่อศึกษาจบแล้วให้ทำแบบทดสอบหลังเรียนลงในกระดาษคำตอบ พร้อมตรวจคำตอบเปรียบเทียบกับการทำแบบทดสอบก่อนเรียนให้ทราบความก้าวหน้าในการเรียนรู้ พร้อมส่งชุดกิจกรรมการเรียนรู้แบบบูรณาการตามกำหนดเวลาและให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อย

มาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ทักษะศิลป์

มาตรฐาน ศ 1.2 เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานทัศนศิลป์ที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และสากล

ตัวชี้วัด

ศ 1.2 ป.5/1 ระบุและบรรยายเกี่ยวกับลักษณะรูปแบบของงานทัศนศิลป์ ในแหล่งการเรียนรู้หรือนิทรรศการศิลปะ

ศ 1.2 ป.5/2 อภิปรายเกี่ยวกับงานทัศนศิลป์ที่สะท้อนวัฒนธรรม และภูมิปัญญาในท้องถิ่น

จุดประสงค์การเรียนรู้

1. บรรยายลักษณะรูปแบบงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียงได้ (K)
2. ตระหนักถึงความสำคัญของงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่นจากแหล่งเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียง (A)
3. จำแนกและระบุลักษณะรูปแบบงานทัศนศิลป์ในท้องถิ่นจากแหล่งการเรียนรู้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ บ้านเชียงได้ (P)

แบบทดสอบก่อนเรียน เรื่อง ผลงานศิลปะท้องถิ่น

1. ข้อใดไม่ใช่ผลงานศิลปะในท้องถิ่น

- ก. पोสเตอร์ภาพยนตร์
- ข. เครื่องปั้นดินเผา
- ค. งานแกะสลัก
- ง. ภาพฝาผนังวัด

2. กระติบข้าว จัดเป็นศิลปะประเภทใด

- ก. งานแกะสลัก
- ข. งานเขียนภาพ
- ค. งานปั้น
- ง. งานจักสาน

3. ภาพเขียนฝาผนังส่วนใหญ่จะพบที่ใด

- ก. สถานที่ราชการ
- ข. วัด
- ค. ห้องสมุดชุมชน
- ง. โบราณสถาน

4. ภาพทิวทัศน์จัดเป็นรูปแบบงานทัศนศิลป์แบบใด

- ก. รูปแบบเหมือนจริง
- ข. รูปแบบตัดทอน
- ค. รูปแบบตามความรู้สึก
- ง. รูปแบบตามจินตนาการ

5. งานปั้นดินเหนียวรูปคน จัดเป็นรูปแบบงานทัศนศิลป์แบบใด

- ก.รูปแบบเหมือนจริง
- ข.รูปแบบตัดทอน
- ค.รูปแบบตามความรู้สึก
- ง.รูปแบบตามจินตนาการ

6. ภาพวาดสีน้ำมัน จัดเป็นรูปแบบงานทัศนศิลป์แบบใด

- ก.รูปแบบเหมือนจริง
- ข.รูปแบบตัดทอน
- ค.รูปแบบตามความรู้สึก
- ง.รูปแบบตามจินตนาการ

7. ข้อใดเป็นผลงานศิลปะที่มีชื่อเสียงของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง

- ก. ตุ๊กตาชาววัง
- ข. งานแกะสลักเทียนเข้าพรรษา
- ค. เรือกอและจำลอง
- ง. เครื่องปั้นดินเผา

8. ข้อใดเป็นลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยต้น

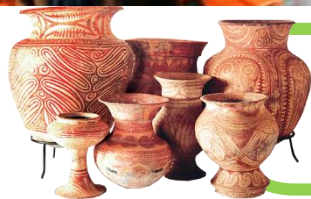
- ก. ภาชนะส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีขาวนวล ไหลลื่น ลำตัวกลมและหักเป็นสัน
- ข. เป็นภาชนะดินเผาสีดำ รูปทรงมักเป็น หม้อก้นกลม ปากผายกว้างเชิงสูง
- ค. มีการตกแต่งด้วยการเขียนลวดลายสีแดง สีที่ใช้เขียนเรียกว่า "สีดินเทศ" ลวดลาย ที่เขียนส่วนใหญ่เป็น ลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม ลายก้านขด ลายก้นหอย
- ง. ถูกทุกข้อ

9. ข้อใดเป็นลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยกลาง

- ก. ภาชนะส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีขาวนวล ไหลลู่ ลำตัวกลมและหักเป็นสัน
- ข. เป็นภาชนะดินเผาสีดำ รูปทรงมักเป็น หม้อก้นกลม ปากผายกว้างเชิงสูง
- ค. มีการตกแต่งด้วยการเขียนลวดลายสีแดง สีที่ใช้เขียนเรียกว่า "สีดินเทศ" ลวดลาย ที่เขียนส่วนใหญ่เป็น ลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม ลายก้านขด ลายก้นหอย
- ง. ถูกทุกข้อ

10. ข้อใดเป็นลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยปลาย

- ก. ภาชนะส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีขาวนวล ไหลลู่ ลำตัวกลมและหักเป็นสัน
- ข. เป็นภาชนะดินเผาสีดำ รูปทรงมักเป็น หม้อก้นกลม ปากผายกว้างเชิงสูง
- ค. มีการใช้สี "สีดินเทศ" ที่มีสีแดงตกแต่งลวดลาย ส่วนใหญ่เป็นลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม ลายก้านขด ลายก้นหอย
- ง. ถูกทุกข้อ

ผลงานศิลปะท้องถิ่น

1. ลักษณะงานทัศนศิลป์

งานศิลปะในแต่ละท้องถิ่น จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรม ประเพณีและความเป็นอยู่ของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ และมีรูปแบบต่าง ๆ เช่น งานปั้น งานแกะสลัก งานเขียนภาพ เป็นต้น

1.1 งานปั้น เป็นผลงานศิลปะท้องถิ่นที่เราสามารถพบเห็นได้ทั่วไป โดยเฉพาะในวัดและในสถานที่สำคัญของแต่ละท้องถิ่นนั้น ผลงานปั้นของ บางท้องถิ่นสามารถสร้างชื่อเสียงจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไปเช่น เครื่องปั้นดินเผาของ อ.ด่านเกวียน จ.นครราชสีมา เครื่องปั้นดินเผา ที่ เกาะเกร็ด จ. นนทบุรี

1.2 งานแกะสลัก งานแกะสลักที่พบในแต่ละท้องถิ่นจะมีความงดงาม แตกต่างกันไป ซึ่งงานศิลปะประเภทนี้มักอยู่ในพวกของประดับตกแต่ง ของใช้ และสถานที่บางแห่ง เช่น วัด บ้านเรือน เป็นต้น

1.3 งานเขียนภาพ งานศิลปะประเภทนี้มีอยู่มากมายในท้องถิ่น เช่น ภาพเขียนผนังในวัด ซึ่งแสดงลวดลายและเล่าเรื่องในท้องถิ่นนั้น งานเขียนภาพบางท้องถิ่นสามารถชื่อเสียงให้กับท้องถิ่นจนเป็นที่รู้จักกันทั่วไป

1.4 งานจักสาน เป็นงานศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงความสามารถของ ผู้คนในท้องถิ่นในการนำวัสดุต่าง ๆ มาทำเป็นเครื่องจักสานต่าง ๆ ซึ่ง แต่ละท้องถิ่นจะมีลักษณะและมีความสวยงามแตกต่างกันไป

นอกจากนี้ ยังมีงานศิลปะประเภทอื่น ๆ ซึ่งในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันไป เราจึงควรภูมิใจในผลงานศิลปะของท้องถิ่นตนเอง รวมทั้งถ้ามีโอกาส ควรช่วยกันสืบทอดให้อยู่คู่ท้องถิ่นของตนตลอดไป

2. รูปแบบงานทัศนศิลป์

รูปแบบงานทัศนศิลป์แบ่งเป็น 3 รูปแบบได้แก่

2.1 รูปแบบเหมือนจริง (Realistic)

หมายถึง การสร้างงานที่เหมือนจริงดังที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ โดยยึดหลักการสร้างสรรค์ และการนำเสนอสิ่งที่ตามองเห็น เช่น การเขียนภาพคนเหมือน ภาพสัตว์ ภาพทิวทัศน์ ภาพหุ่นนิ่งในงานจิตรกรรม การปั้น การแกะสลัก และการหล่อรูปบุคคลสำคัญที่ทำเป็นอนุสาวรีย์ในงานประติมากรรม เป็นต้น

การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์รูปแบบเหมือนจริง เป็นการนำทัศนธาตุต่างๆ มาสร้างสรรค์โดยการจัดองค์ประกอบศิลป์ แสดงรายละเอียดของผลงานให้เหมือนจริงดังที่ตามองเห็น เช่น งานจิตรกรรมตัวอย่างเช่น

ภาพจิตรกรรมคนเหมือน

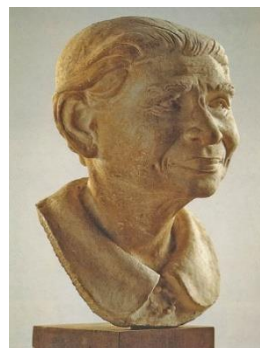
ชื่อภาพ	พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เทคนิค	ดินสอถ่านชาโคล และสีชอล์กบนกระดาษ
ผลงานของ	ศักดิ์วุฒิ วิเศษมณี
ผลงาน	จิตรกรรมคนเหมือน
สื่อความหมาย	

ใช้โทนสีของภาพเป็นสีน้ำตาล โดยนำทัศนธาตุต่าง ๆ มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างกลมกลืนน่าสนใจ โดยเฉพาะการนำเส้นโค้งลักษณะต่าง ๆ มาถ่ายทอดรูปร่าง รูปทรงของบุคคลได้อย่างเหมือนจริง มีขนาด สัดส่วนที่ถูกต้องชัดเจน การจัดวางภาพบนบริเวณว่างทำได้เหมาะสมแสงเงาและสี มีการใช้ค่าน้ำหนักสีที่ดูกลมกลืน ศิลปินนำพื้นผิว มาใช้ในการเน้นพื้นหลังของภาพ ทำให้ภาพที่ให้ความรู้สึกนิ่งๆ กลับดูเคลื่อนไหว และมีเรื่องราวมากยิ่งขึ้น

งานประติมากรรม

ชื่อผลงาน ป้าอิน
เทคนิค ปูนปลาสเตอร์
ผลงานของ ไพฑูรย์ เมืองสมบูรณ์
ผลงาน ประติมากรรมลอยตัว
สื่อความหมาย

เป็นผลงานคนเหมือน รูปผู้หญิงสูงวัย ศิลปินได้นำทัศนธาตุต่าง ๆ มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานให้มีลักษณะเหมือนจริงมากที่สุด มีการนำเส้นโค้งลักษณะต่างๆ มาถ่ายทอดรูปร่าง รูปทรงของบุคคลและแสดงรายละเอียดต่างๆ ผลงานนี้มีขนาดและสัดส่วนที่ถูกต้องชัดเจน มีลักษณะพื้นผิวที่เหมือนจริง ดูจากผิวเนื้อมีการขัดและตกแต่งจนเรียบ ส่วนเสื้อผ้ามีลักษณะพื้นผิวที่หยาบกว่า ทำให้ผลงานมีความเด่นชัดและให้อารมณ์ความรู้สึกมากยิ่งขึ้น

2.2 รูปแบบแบบตัดทอน (Distortion)

หมายถึง การสร้างสรรค์งานศิลปะในลักษณะบิดเบือนไปจากของจริง โดยจะให้ความสำคัญกับรูปแบบที่เหมือนจริงน้อยลง แต่ให้ความสำคัญกับรูปแบบจากความคิดของศิลปินมากขึ้น เพื่อสื่อความงามในการรับรู้ให้เข้าใจง่ายและรวดเร็ว การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์รูปแบบแบบตัดทอน เป็นการนำทัศนธาตุมาจัดองค์ประกอบศิลป์ของผลงาน โดยการบิดเบือนไปจากของจริงตามความคิดสร้างสรรค์ของศิลปิน เพื่อสื่อความงามในการรับรู้ให้เข้าใจง่ายและรวดเร็ว เช่น

ชื่อผลงาน ดอกไม้
 เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ
 ผลงานของ ศาสตราจารย์สวัสดิ์ ตันติสุข
 ผลงาน จิตรกรรม
 สื่อความหมาย

เป็นผลงานจิตรกรรมหุ่นนิ่งในรูปแบบตัดทอน ศิลปินสร้างสรรค์ผลงานด้วยทัศนธาตุต่างๆ ได้อย่างกลมกลืนน่าสนใจ โดยเฉพาะการใช้เส้นในการตัดทอนรูปร่างรูปทรงของหุ่นนิ่งให้มีรูปแบบตัดทอนการจัดวางภาพลงบนบริเวณว่างทำได้เหมาะสม ขนาด สัดส่วนของภาพกับผืนผ้าใบมีการจัดวางได้อย่างสมดุลเช่นกัน แสงเงาและสีของผลงานมีการใช้ค่าน้ำหนักของสีที่ดูกลมกลืนกัน มีการนำสีข้างเคียงมาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานทำให้ภาพดูกลมกลืนด้วยสี นอกจากนี้ยังถ่ายทอดลักษณะพื้นผิวด้วยรอยเชิงฝีแปรงของเส้นและสี

ชื่อผลงาน แม่กับลูก
 เทคนิค ประติมากรรมปูนปลาสเตอร์
 ผลงานของ สุวิธ สถิตวิทยานันท์
 ผลงาน ประติมากรรมลอยตัว
 สื่อความหมาย

เป็นผลงานประติมากรรมในรูปแบบตัดทอน รูปแม่กับลูก ศิลปินถ่ายทอดผลงานด้วยทัศนธาตุต่าง ๆ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือรูปร่าง รูปทรง ที่มีการตัดทอนรายละเอียด แสดงเส้นรอบนอกด้วยเส้นโค้งลักษณะต่างๆ ได้อย่างกลมกลืนและสอดคล้องกัน ขนาด สัดส่วนของผลงานก็สัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ส่วนสีของผลงานนั้นเป็นสีขาว ซึ่งเป็นสีของวัสดุที่ใช้ในการสร้างสรรค์คือปูนปลาสเตอร์ เป็นการสื่อความหมายถึงความรักอันบริสุทธิ์ระหว่างแม่กับลูก ในส่วนของพื้นผิวจะมีลักษณะผิวเรียบ ละเอียดย แสดงถึงความนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ความรู้สึกปลอดภัย น่าทะนุถนอม

3. รูปแบบตามความรู้สึก (Abstraction)

หมายถึง การสร้างสรรค์งานศิลปะที่ไม่มีรูปแบบและเรื่องราวเหมือนจริง แต่มุ่งแสดงอารมณ์ความรู้สึกของศิลปินที่ถ่ายทอดลงในผลงาน การสร้างสรรค์งานทัศนศิลป์รูปแบบตามความรู้สึก เป็นการนำทัศนธาตุมาใช้ในการจัดองค์ประกอบศิลป์และกระตุ้นให้เกิดอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความสนุกสนาน ความตื่นเต้น ความน่ากลัว ความเศร้า ความสับสน ความร้อนแรง ความรัก เป็นต้น

ชื่อผลงาน เปลี่ยนแปลง
เทคนิค สีน้ำมันบนผ้าใบ
ผลงานของ รุ่งศักดิ์ ดอกบัว
ผลงาน จิตรกรรม
สื่อความหมาย

เป็นผลงานจิตรกรรมในรูปแบบตามความรู้สึก ศิลปินได้นำทัศนธาตุต่างๆ มาใช้ในการสร้างสรรค์ผลงานด้วยสี รูปร่าง รูปทรงอิสระ ไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ให้ความรู้สึกเคลื่อนไหว ตื่นตาตื่นใจ และแสดงถึงความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ศิลปินผสมผสานทัศนธาตุๆ ได้อย่างกลมกลืน โดยยึดความเป็นเอกภาพ

ชื่อผลงาน ชีวิตและศรัทธา
เทคนิค ประติมากรรมหล่อโลหะ
ผลงานของ เข้มรัตน์ กองสุข
ผลงาน ประติมากรรมลอยตัว
สื่อความหมาย

เป็นผลงานประติมากรรมในรูปแบบตามความรู้สึก ที่ทำให้ผู้ชมใช้จินตนาการ และความรู้สึกด้วยตนเองศิลปินถ่ายทอดผลงานด้วยทัศนธาตุต่าง ๆ ที่เห็นได้อย่างชัดเจนคือรูปร่าง รูปทรง และบริเวณว่าง ที่มีรูปแบบตามความรู้สึก แสดงเส้นรอบนอกด้วยเส้นโค้งและเส้นตรงได้อย่างกลมกลืน และสอดคล้องกัน ขนาด สัดส่วนของผลงานก็สัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ภูมิความมั่นคง ส่วนสีของผลงานนั้นเป็นสีแท้ของวัสดุ ศิลปินได้นำบริเวณว่างมาสร้างจุดสนใจในผลงาน โดยการเจาะจงผลงานให้เกิดบริเวณว่าง

3. ลักษณะรูปแบบของงานทัศนศิลป์ในแหล่งการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง

การศึกษาค้นคว้าลวดลายเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงที่ผ่านมา
จีน อยู่ดี จัดแบ่งประเภทกลุ่มลวดลายบนผิวภาชนะดินเผา วัฒนธรรมบ้าน
เชียง ซึ่งอยู่ในยุคสำริดถึงยุคเหล็ก ไว้ดังนี้

กลุ่มลายเส้นโค้ง

กลุ่มลายก้านขดและก้นหอย ภาชนะที่มีลายก้านขดบางใบคล้าย
กับภาชนะลายเขียน สีวัฒนธรรมคิวคิวเตน (Cucuteni) ของประเทศรูเมเนีย
ซึ่งมีอายุระหว่าง 3539 + 80 ปี ก่อนค.ศ. และ 3148 + 60 ปี ก่อนค.ศ.

กลุ่มลายเรขาคณิต ได้แก่ รูปสามเหลี่ยม รูปยาวรี รูปวงกลม
กลุ่มลายดอกไม้ กลุ่มลายรูปสัตว์ ได้แก่ กบ แอ้วหรือกิ้งก่า ควาย กวาง

กลุ่มลายอื่นๆ เช่น ลายเส้นขนาน ลายสามเหลี่ยมซ้อน ลาย
เชือกควั่น ลายขนมเปียก ปูนซ้อน ฯลฯ

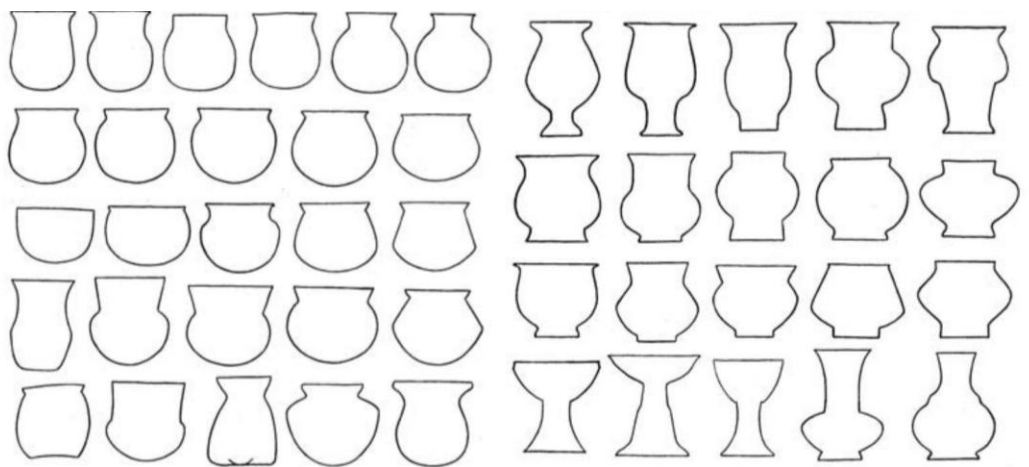
พิสิฐ เจริญวงศ์ กล่าวถึงเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงในประเด็น
และมุมมองที่น่าสนใจเกี่ยวกับลวดลายบ้านเชียง ไว้ดังนี้

นักโบราณคดีศึกษาเรื่องราวในอดีตโดยวิธีการขุดค้นตาม
หลักการโบราณคดี ภาชนะ ดินเผาถือเป็นหลักฐานที่สำคัญประเภทหนึ่งที่นัก
โบราณคดีใช้ในการศึกษาเรื่องราวของสังคม วัฒนธรรมในอดีต ซึ่งรวมถึง
วัฒนธรรมบ้านเชียง ที่มีการขุดพบภาชนะดินเผาจำนวนมากและมีรูป ทรงที่
หลากหลายและมีการตกแต่งลวดลายที่งดงาม โดยเฉพาะภาชนะดินเผาลาย
เขียนสีแดงที่ เป็นที่กล่าวขวัญกันมากในสมัยนั้น เนื่องจากการตกแต่งลวดลาย
ที่แปลกและสวยงาม รวมถึงภาชนะดินเผาสีดำลายขีด หรือลายปื้นรูปงู ก็มี
ความนิยมไม่น้อยกว่ากัน เนื่องจากการเชื่อมโยง กับคติความเชื่อของชาวจีน
ที่ว่า “งู” เปรียบเสมือน “มังกร” ซึ่งเป็นสัตว์มงคลที่มีความยิ่งใหญ่ กลายเป็น
ของศักดิ์สิทธิ์หรือการถือเคล็ดเรื่องโชคราง

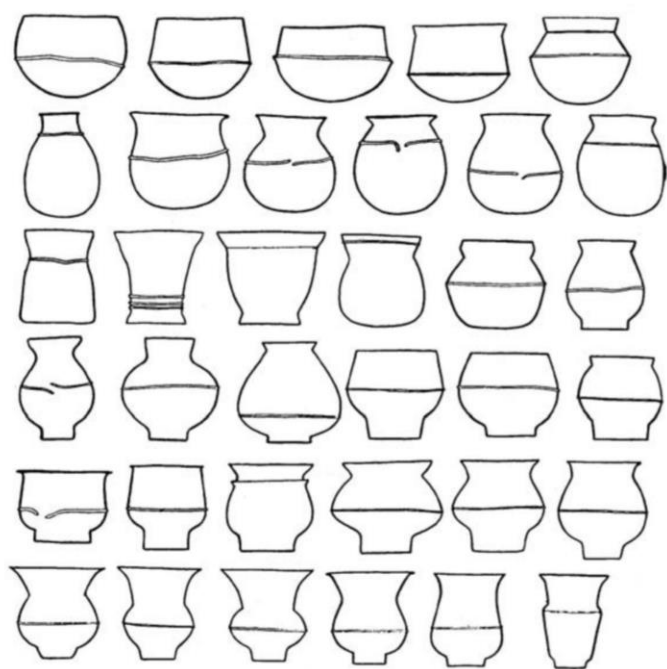
ในการศึกษาเกี่ยวกับภาชนะดินเผา นักโบราณคดีจะศึกษาตั้งแต่รูปทรง เนื้อภาชนะ เทคนิควิธีการทำการประดับตกแต่งลวดลาย ตลอดจนการหาอายุของภาชนะดินเผาด้วยวิธีเทอร์โมลูมิเนสเซนส์ ซึ่งเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อการตีความเรื่องราวของสังคมวัฒนธรรม ในอดีต นอกเหนือจากการศึกษาการขุดค้นทางโบราณคดี สำหรับภาชนะดินเผาบ้านเชียงที่ขุดพบ นั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ใหญ่ๆ คือ

1. แบบไม่เขียนสี แบ่งคร่าวๆ ได้ 5 ประเภท ได้แก่

- 1.1 ภาชนะทรงกลมเหมือนบาตร มีคอและไม่มีคอ
- 1.2 หม้อก้นกลมคอคอด ทรงสูงและเตี้ย
- 1.3 ภาชนะรูปกระถางแบบต่างๆ (ก้นตัดและมีเชิง)
- 1.4 ภาชนะรูปแจกันหรือพาน
- 1.5 ภาชนะทรงคนโทน้ำ

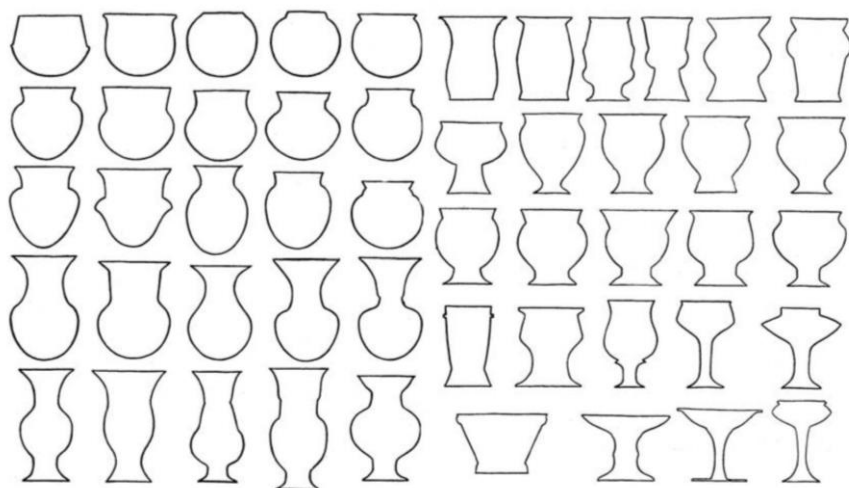
ภาพรูปทรงภาชนะดินเผาที่ไม่มีลายเขียนสี วัฒนธรรมบ้านเชียง

ภาพรูปทรงภาชนะดินเผาที่ไม่มีลายเขียนสี วัฒนธรรมบ้านเชียง

2. แบบเขียนสี แบ่งคร่าวๆ ได้ 5 ประเภท ได้แก่

- 2.1 แบบกระถาง
- 2.2 แบบแจกัน
- 2.3 แบบพาน
- 2.4 แบบหม้อก้นกลม
- 2.5 แบบคนโทน้ำก้นกลม

ภาพรูปทรงภาชนะดินเผาที่มีลายเขียนสี

รายละเอียดเกี่ยวกับภาษาชนะแบบเขียนสี มีความน่าสนใจในหลายประเด็น โดยเฉพาะ รูปแบบลวดลายและการตีความหมายในเชิงสัญลักษณ์โดยมุมมองของนักโบราณคดีในแง่ต่างๆดังนี้

1. การตีความลวดลาย

1.1 ลายรูปสัตว์ ภาพสัตว์ที่พบ ได้แก่ กิ้งก่า หรือแย์ โดยเฉพาะ ภาพงู พบอยู่ มากมาย เดิมยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นรูปอะไร เนื่องจากเขียนด้วยลายเส้นง่ายเป็นลักษณะของ ภาพสัญลักษณ์ ซึ่งทำขึ้นตั้งแต่ก่อนจะทำลวดลาย โดยการเขียนสี วิธีการคือ การนำดินมาขุดรอบ หม้อ แล้วเว้นส่วนหัวและหางไม่ให้ติดกัน หรือทำเป็นเหลี่ยมเอาไว้ให้เห็นชัดเจน นอกจากนี้ผู้เขียน ยังได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับลายรูปสัตว์ที่น่าสนใจไว้ ดังนี้

การตีความเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของกับสิ่งแวดล้อม จากการพบ ซ่อนที่เป็นรูป งูเห่ากำลังแผ่แม่เบี้ยเตรียมจะฉก ทำให้มีความบริบทของสิ่งแวดล้อมได้คร่าวๆว่า เป็นพื้นที่ป่า และทุ่งนา เนื่องจากงูเห่าเป็นสัตว์บกที่อยู่ได้ทั้งบนบกและในน้ำ โดยชอบอาศัยอยู่บริเวณพงหญ้า ไม้ และทุ่งนา ส่วนกิ้งก่าหรือแย์จะอาศัยอยู่บริเวณป่าโปร่งมากกว่า ความหมายในเชิงสัญลักษณ์ของลวดลายรูปสัตว์ โดยเฉพาะ “ลายงู” ในแง่ต่างๆว่างูตัวหนึ่งอาจหมายถึงงูทั้งหมด หรือการบ่งบอกถึงลักษณะของงูอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การเลื้อยคดเคี้ยวไปมา ความสัมพันธ์กับต้นไม้ หรือเป็นสัญลักษณ์ของรากไม้หรือกิ่งไม้ การลอกคาบ รวมไปถึงวิธีการล่าเหยื่อของงู เป็นต้น

1.2 ลายเรขาคณิต เช่น ลายรูปสามเหลี่ยม วงกลม หรือตารางเหลี่ยม โดยเฉพาะ ลายสามเหลี่ยมและวงกลมซึ่งเป็นลวดลายพื้นฐานที่ปรากฏเป็นเส้นชัดเจน แสดงถึงความเป็นระเบียบ ความสม่ำเสมอ ตรงข้ามกับลายประกอบที่ใช้เส้นไม่คมชัดและเว้นระยะไม่ได้สัดส่วน “รูปสามเหลี่ยม” ในความหมายทางสัญลักษณ์ยังอาจแทนความคิดต่างๆ ไว้ เช่น จำนวนทั้งหมดที่มีอยู่ 3 อย่าง, สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดจาก 3 สิ่งรวมกัน (พระเจ้า 3 องค์ในรูปเดียว), ไฟ หรือ การบ่งบอกถึงความสัมพันธ์กับเทพเจ้าเบื้องบน, อวัยวะเพศหญิง และอื่นๆ เป็นต้น ส่วน “วงกลม” อาจบ่งบอกถึงวิวัฒนาการจากรูปไม่เข้าแบบสู่แบบแผนที่มีระเบียบ และอาจเปรียบในแง่ของจิตใจที่เริ่มจากต่ำไปสู่สูง หรือเจริญ นอกจากนี้ลายวงกลมายังอาจหมายถึง จักรหรือดวงอาทิตย์อีกด้วย

1.3 ลายใบไม้ดอกไม้ อ้างตามคติจีน หมายถึง ความสุข หากมีหลายใบจะ หมายถึง กลุ่มคน ลายก้านขด ซึ่งเป็นลายที่น่าจะเริ่มมาจากลายวงกลมหรือลายรูปตัวเอส มีความหมายในเชิงสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการโคจรของดวงดาว เช่น พระจันทร์ บางทีก็เกี่ยวพันกับงู เชื่อว่า เป็นสัญลักษณ์ของความฉลาดและความเป็นนิรันดร์

2. ลักษณะลวดลายในวัฒนธรรมบ้านเชียง แบ่งเป็น 2 ประเภทหลักๆ คือ

2.1 ลายธรรมชาติ ได้แก่

ลายรูปสัตว์ เช่น งู กิ้งก่าหรือแย้ ลายรูปคน ลักษณะเป็นรูปลายเส้นไม่กี่เส้น ไข่ ผมหงทรวงอน แขนขาและลำตัวเขียนไม่เต็ม ใช้เส้นวาดเค้าโครงต่อกันไปเรื่อยๆ จากคนหนึ่งไปยัง อีกคนหนึ่งโดยรอบพื้นที่

ภาพลายงู

ภาพลายกิ้งก่าหรือแย้

ภาพลายเส้นคนผู้หญิง

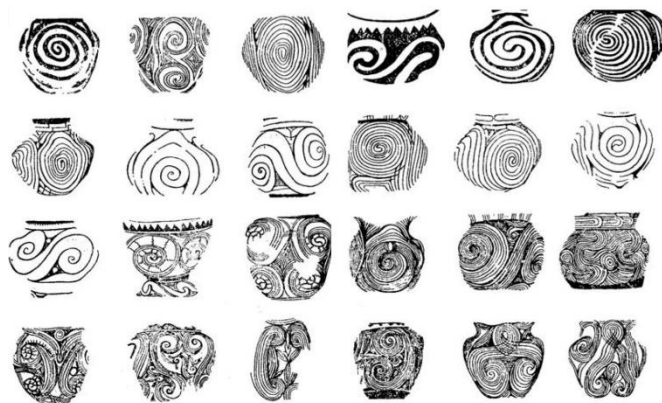
2.2 ลายประดิษฐ์ แบ่งออกเป็น ลายเรขาคณิต ลายใบไม้ ดอกไม้ และลายก้านขด ซึ่งประกอบด้วย “ลายกันหอย” เชื่อกันว่าลายกันหอยนี้จะพัฒนาจากลายที่ปรากฏอยู่บนนิ้ว หัวแม่มือ และลายวงปีไม้หรือลายนํ้าวน ซึ่งประกอบอยู่ในเครือของลาย ตลอดจนลายประกอบ

ภาพลายเส้นลายเรขาคณิต

ภาพลายใบไม้ ดอกไม้

ภาพกลุ่มลายก้านขด

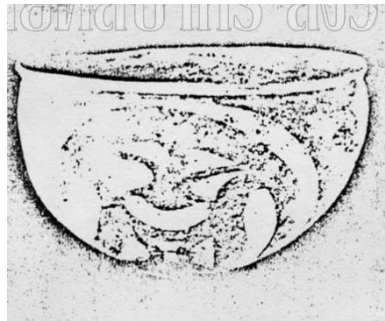
ภาพลายประกอบที่น่าสนใจ เช่น ลายดาว

ภาพรูปคนที่เขียนด้วยลายเส้นต่อเนื่องกันคล้ายรูปผู้หญิง

1.2 รูปคนเขียนด้วยลายเส้น มีแขน ขา และแสดงความ

กว้างของสะโพก

ภาพรูปคนที่เขียนด้วยลายเส้นมีแขน ขาแบบแสดงลักษณะความกว้างของสะโพก

1.3 รูปคนเขียนด้วยลายเส้นในลักษณะโปร่งแสงแสดงให้เห็นโครงร่างภายใน แบบ X-ray style

ภาพรูปคนที่เขียนในลักษณะโปร่งแสงให้เห็นโครงร่างภายใน

1.4 รูปคนเขียนโครงร่างภายนอกอย่างคร่าวๆ และขีดเส้นตรงขนานกันเป็นตารางภายใน

ภาพรูปคนที่เขียนโครงร่างภายนอกอย่างคร่าวๆ ส่วนภายในเขียนเป็นตาราง

2. รูปสัตว์

2.1 รูปควาย (Water Buffalo) ลักษณะโครงร่างระบายทึบ มีตัวและเขา สัตว์ส่วน ไม่เหมือนจริงตามธรรมชาติ

ภาพลายเขียนสีบนผาชนะดินเผา รูปควาย

2.2 รูปแย้หรือกิ้งก่า เป็นรูประบายทึบเหมือนจริงบนชิ้นส่วนภาชนะ

ภาพรูปแย้หรือกิ้งก่า

2.3 รูปช้างและคนขี่ช้าง เป็นรูประบายทึบ

ภาพรูปช้างและคนขี่ช้าง

2.4 รูปงู เป็นลายลักษณะรูปงู คล้ายงูกำลังเลื้อย

ภาพรูปงู

2.5 รูปปลา เป็นรูปโครงร่าง ไม่เหมือนจริงตามธรรมชาติ

2.6 รูปกบ ปรางูบนกระจำหรือทัพพีดินเผาเป็นลายเส้น

2.7 รูปกวางและเก้ง รอบๆ ภาชนะดินเผาด้านนอก ลักษณะ

เหมือนจริงตามธรรมชาติ

3. รูปภาพบนภาชนะกับความเชื่อถือ

การตีความหมายของรูปภาพสัตว์และคนที่ตกแต่งบนผิวภาชนะว่า น่าจะมีความ เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อของคนบ้านเชียงสมัยโบราณไว้ดังนี้

“งู” เป็นรูปภาพที่พบมากที่สุด ประเด็นแรก ผู้ศึกษาตั้งข้อสังเกต ว่า ในชุมชนคงจะมี การพบเห็นงูเป็นจำนวนมาก ความเคยชินในการพบเห็นจึง ทำให้มีการบันทึกภาพลงบนภาชนะ ประเด็นที่ 2 เป็นข้อสันนิษฐานที่น่าสนใจ คือ ความเชื่อที่ว่า “งูเป็นสัญลักษณ์ของเพศชาย” ซึ่งถือ เป็นกำเนิดแห่ง มนุษยชาติ นอกจากนี้จากการขุดค้นยังพบว่า มีการฝังภาชนะดินเผาที่มี สัญลักษณ์ เพศชายบนภาชนะให้แก่ผู้ตายที่เป็นหญิงโสด เพื่อจะได้มีความสุข ทางเพศอีกด้วย

“กบ” เป็นลายพบบนทัพพีดินเผา เชื่อว่ามีฤทธิ์อำนาจ ในการขอฝน หรือถึงเป็นเทพเจ้า แห่งสายน้ำที่บางชนเผ่าของพวก อินเดียนแดง นับถือ หรือเชื่อกันว่าเป็นสัตว์ที่มีความไวต่อการ เปลี่ยนแปลง ของสภาพอากาศ เนื่องจากอาศัยอยู่ใกล้น้ำ เป็นต้น

“ปลา” มีคติความเชื่อคล้ายกับกบ เป็นสัตว์น้ำจืดที่หาได้ง่าย การเขียนรูปปลาหรือกบ จึงน่าจะหมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ การกินดีอยู่ดี

“ควาย” เชื่อว่าเป็นตัวแทน ความอุดมสมบูรณ์ทางกลีกรรม เนื่องจากการขุดค้นพบ กระดูควายและหลักฐานการปลูกข้าวแน่นอน

“แยะหรือกิ่งก่า กวาง” ก็เช่นเดียวกัน น่าจะหมายถึงความอุดม สมบูรณ์และความ ต้องการที่จะมีเพิ่มขึ้น

แบบทดสอบหลังเรียน เรื่อง ผลงานศิลปะท้องถิ่น

1. ข้อใดไม่ใช่ผลงานศิลปะในท้องถิ่น

- ก. पोสเตอร์ภาพยนตร์
- ข. เครื่องปั้นดินเผา
- ค. งานแกะสลัก
- ง. ภาพฝาผนังวัด

2. กระติบข้าว จัดเป็นศิลปะประเภทใด

- ก. งานแกะสลัก
- ข. งานเขียนภาพ
- ค. งานปั้น
- ง. งานจักสาน

3. ภาพเขียนฝาผนังส่วนใหญ่จะพบที่ใด

- ก. สถานที่ราชการ
- ข. วัด
- ค. ห้องสมุดชุมชน
- ง. โบราณสถาน

4. ภาพทิวทัศน์จัดเป็นรูปแบบงานทัศนศิลป์แบบใด

- ก. รูปแบบเหมือนจริง
- ข. รูปแบบตัดทอน
- ค. รูปแบบตามความรู้สึก
- ง. รูปแบบตามจินตนาการ

5. งานปั้นดินเหนียวรูปคน จัดเป็นรูปแบบงานทัศนศิลป์แบบใด

- ก.รูปแบบเหมือนจริง
- ข.รูปแบบตัดทอน
- ค.รูปแบบตามความรู้สึก
- ง.รูปแบบตามจินตนาการ

6. ภาพวาดสีน้ำมัน จัดเป็นรูปแบบงานทัศนศิลป์แบบใด

- ก.รูปแบบเหมือนจริง
- ข.รูปแบบตัดทอน
- ค.รูปแบบตามความรู้สึก
- ง.รูปแบบตามจินตนาการ

7. ข้อใดเป็นผลงานศิลปะที่มีชื่อเสียงของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง

- ก. ตุ๊กตาชาววัง
- ข. งานแกะสลักเทียนเข้าพรรษา
- ค. เรือกอและจำลอง
- ง. เครื่องปั้นดินเผา

8. ข้อใดเป็นลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยต้น

- ก. ภาชนะส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีขาวนวล ไหลลื่น ลำตัวกลมและหักเป็นสัน
- ข. เป็นภาชนะดินเผาสีดำ รูปทรงมักเป็น หม้อก้นกลม ปากผายกว้างเชิงสูง
- ค. มีการตกแต่งด้วยการเขียนลวดลายสีแดง สีที่ใช้เขียนเรียกว่า "สีดิน
เทศ" ลวดลาย ที่เขียนส่วนใหญ่เป็น ลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม
ลายก้านขด ลายก้นหอย
- ง. ถูกทุกข้อ

9. ข้อใดเป็นลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยกลาง

- ก. ภาชนะส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีขาวนวล ไหลลู่ ลำตัวกลมและหักเป็นสัน
- ข. เป็นภาชนะดินเผาสีดำ รูปทรงมักเป็น หม้อก้นกลม ปากผายกว้างเชิงสูง
- ค. มีการตกแต่งด้วยการเขียนลวดลายสีแดง สีที่ใช้เขียนเรียกว่า "สีดินเทศ" ลวดลาย ที่เขียนส่วนใหญ่เป็น ลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม ลายก้านขด ลายก้นหอย
- ง. ถูกทุกข้อ

10. ข้อใดเป็นลักษณะของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงสมัยปลาย

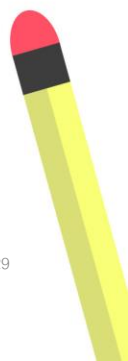
- ก. ภาชนะส่วนใหญ่มีเนื้อดินสีขาวนวล ไหลลู่ ลำตัวกลมและหักเป็นสัน
- ข. เป็นภาชนะดินเผาสีดำ รูปทรงมักเป็น หม้อก้นกลม ปากผายกว้างเชิงสูง
- ค. มีการใช้สี "สีดินเทศ" ที่มีสีแดงตกแต่งลวดลาย ส่วนใหญ่เป็นลายเรขาคณิต ลายสีเหลี่ยม ลายวงกลม ลายก้านขด ลายก้นหอย
- ง. ถูกทุกข้อ

เฉลยแบบทดสอบ ก่อนเรียน-หลังเรียน

เฉลยแบบทดสอบ	
ข้อ	คำตอบ
1	ก
2	ง
3	ข
4	ก
5	ข
6	ค
7	ง
8	ข
9	ก
10	ค

บรรณานุกรม

สุรพล ดำริห์กุล.2540.บ้านเชียงมรดกโลกทางวัฒนธรรม.พิมพ์ครั้งที่ 2.

กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์

อัจฉรา แซ่งสาริกิจ.ให้สัมภาษณ์,3 ธันวาคม 2551.กนิษฐา เรื่องวรรณคดี

ผู้สัมภาษณ์. เอกลักษณ์บ้านเชียง. อุดรธานี.พิพิธภัณฑ์บ้านเชียง

เอื้องทิพย์ คงเพชร และพิสมัย ธารเลิศ. 2543.ภูมิปัญญาชาวในมิติวัฒนธรรม:

กรณีศึกษามัดหมี่ขิด อุดรธานี.สำนักวิจัยและบริการวิชาการ

สถาบันราชภัฏอุดรธานี